DESCOPERIRI DE LA SFÎRŞITUL EPOCII BRONZULUI ÎN ZONA CAREIULUI

DE

I. NÉMETI

În ultimii ani, cu ocazia cercetărilor arheologice şi a diferitelor munci gospodăreşti, în zona de activitate a Muzeului orăşenesc Carei au fost descoperite mai multe complexe arheologice, care pot fi încadrate în perioada de sfîrşit a epocii bronzului.

1. ANDRID (JUD. SATU MARE)

În hotarul comunei, la o carieră de lut din curtea fermei C. A. P. situată pe malul pîrîului Ier, cu ocazia unui sondaj arheologic a fost descoperită o groapă menajeră, de formă ovală, cu diametrul maxim de 1,20 m şi adîncimea de 0,90 m, plină cu fragmente ceramice, oase de animale şi cenuşă. Printre fragmentele ceramice consemnăm o strachină adîncă, lucrată din pastă fină cu slip lucios, de culoare portocalie avînd înălţimea de 13 cm. Buza vasului este evazată fiind ornamentată cu patru proeminenţe triunghiulare trase din muchia buzei şi aşezate simetric[1] (fig. 1/1). Celelalte fragmente ceramice provin de la borcane, oale sau ceşti. Unele fragmente sînt ornamentate cu proeminenţe avînd în jurul lor caneluri în formă de semilună şi puncte incizate.

În colecţia muzeului şcolar din satul Dindeşti cu acelaşi loc de provenienţă (Andrid, curtea fermei C.A.P.) se găsesc următoarele obiecte : o căniţă de culoare neagră, de formă bitronconică, înaltă de 11,5 cm, cu o singură toartă. Fundul vasului are un picior scund şi gol în interior. Pe gît este ornamentat cu caneluri înguste orizontale, iar pe corpul vasului apar caneluri înguste verticale şi proeminenţe alungite (fig. 2/1). Fragment dintr-o ceaşcă de culoare neagră, cu corpul rotunjit şi gîtul strîmt (fig. 2/3).

Tot pe malul pîrîului Ier, într-o grădină din vatra localităţii au fost descoperite întîmplător mai multe fragmente ceramice dintre care s-a recuperat o cană de formă bitronconică, înaltă de 8 cm, ornamentată cu patru proeminenţe conice şi cu caneluri înguste verticale[2] (fig. 3/3).

---

[1] I. Németi, SCIV, 25, 1974, 4, fig. 2/5—6.

[2] Muzeul şcolar din satul Dindeşti.

S C I V A, tomul 29, nr. 1, Bucureşti, Ianuarie—martie 1978, p. 99—122.

2. BERVENI (JUD. SATU MARE)

În curtea fabricii de cînepă au fost descoperite în primăvara anului 1976, cu ocazia unor lucrări gospodăreşti, mai multe fragmente ceramice, printre care şi o ceaşcă de formă bitronconică, înaltă de 7,3 cm, de culoare cenuşie-negricioasă. Pe gît este ornamentată cu caneluri înguste orizontale, iar pe corpul vasului apar linii paralele verticale şi mici umflături aşezate între grupele de linii incizate (fig. 2/2).

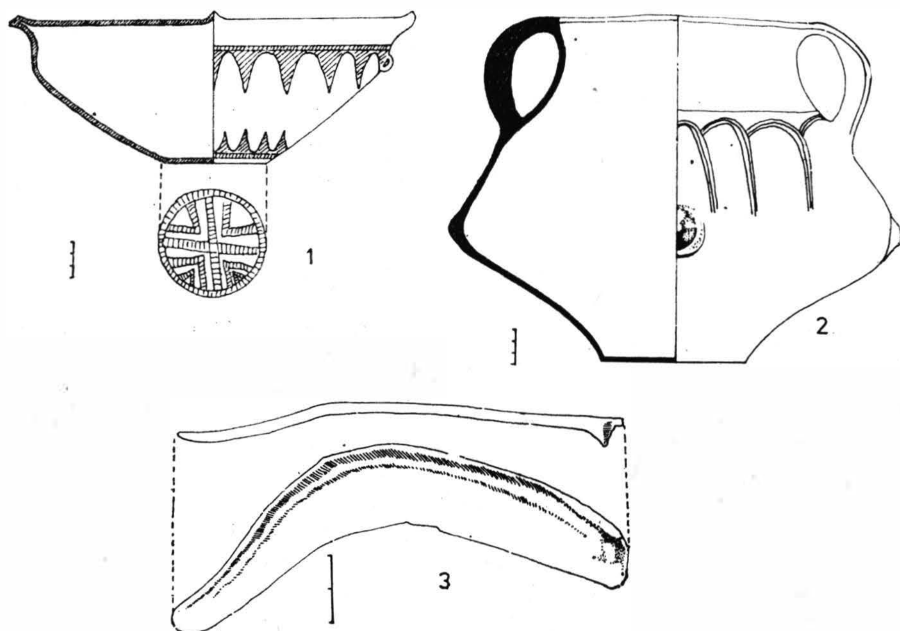

Fig. 1. 1 Andrid „Ferma C. A. P." ; 2 Sanislău ; 3 Pişcolt „Nisipărie" — strat de cultură.

3. CEHĂLUŢI (JUD. SATU MARE)

La punctul numit „Telek" (ferma C.A.P.), pe malul înalt al pîrîului Cehal, au fost descoperite cu ocazia executării unor gropi de silozuri, în vara anului 1962, trei topoare de luptă cu disc[3] precum şi alte materiale arheologice. Au ajuns în colecţia muzeului din Carei următoarele obiecte : o ceaşcă, un castronaş, un vîrf de lance, mai multe greutăţi din lut şi cîteva fragmente ceramice.

Ceaşca, cu înălţimea de 8 cm, are culoarea neagră, o toartă lată supraînălţată (fig. 2/4). Castronaşul, înalt de 8 cm, este de culoare neagră cu o mică toartă plasată la partea superioară a vasului (fig. 2/5). Vîrful de lance din bronz cu o nervură lată mediană are lungimea de 13 cm

[3] T. Bader, Inventaria Archaeologica, 6 (Roumanie), 1971, R 28/1—3.

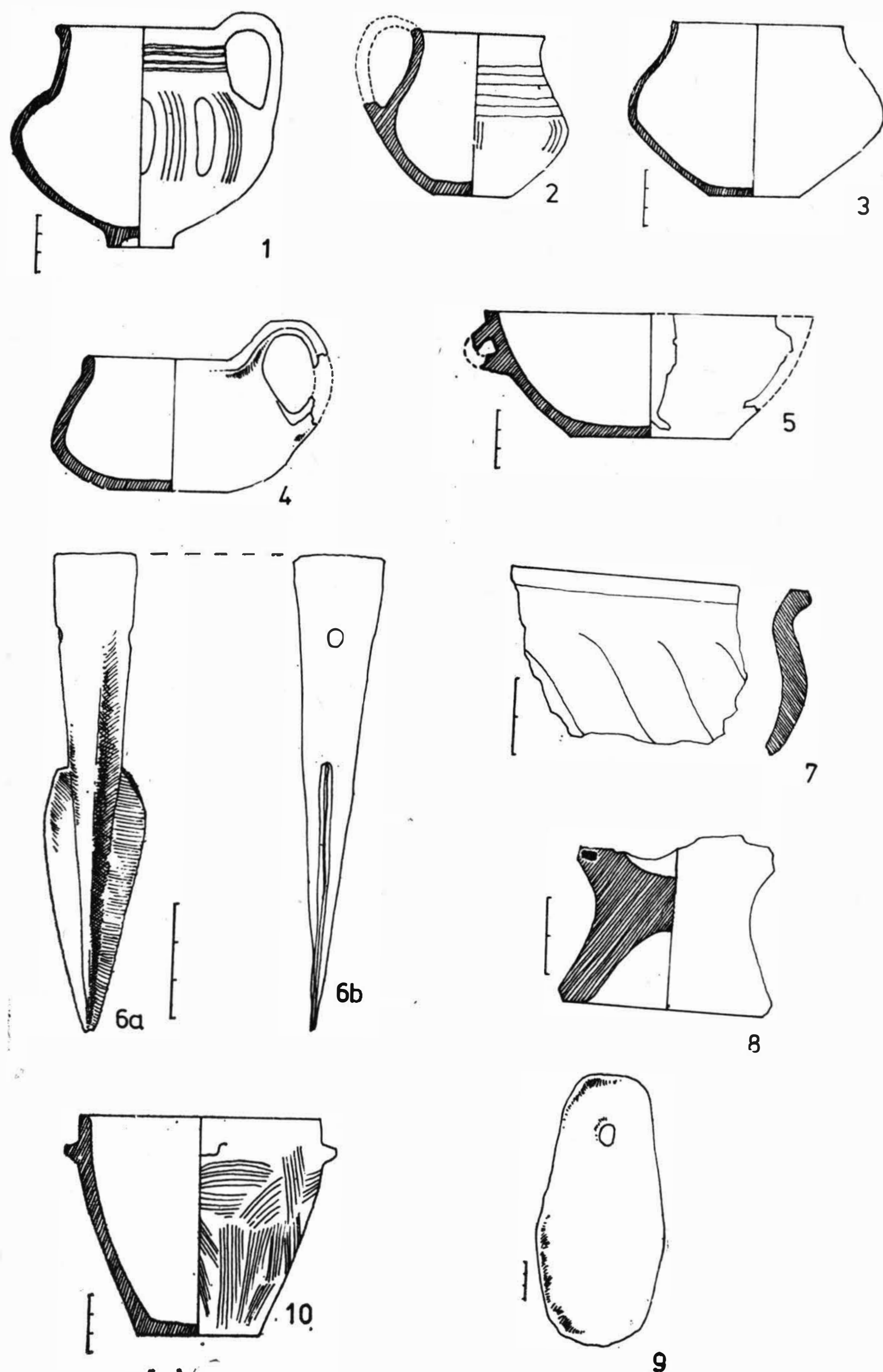
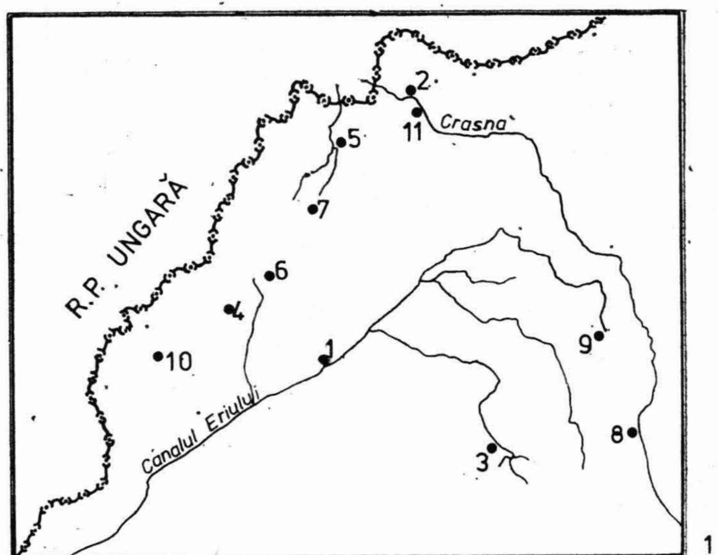
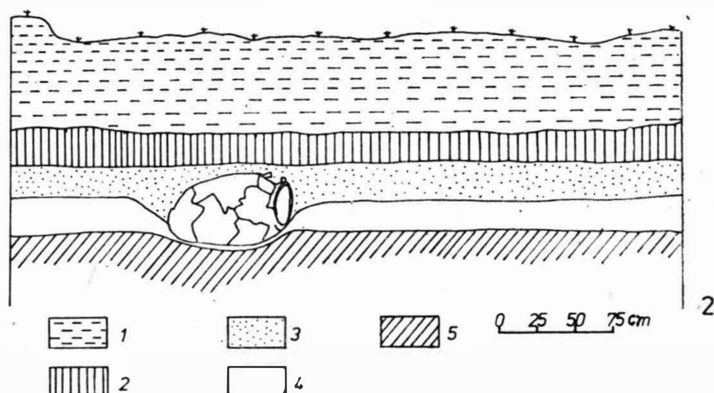

Fig. 2. 1, 3 Andrid „Ferma C. A. P."; 2 Berveni; 4—6, 9 Cehăluț; 7, 8, 10 Curtuișeni „Dîmbul ars".

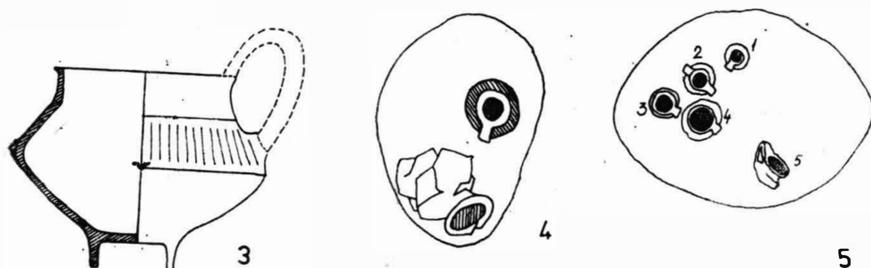

Fig. 3. 1 harta de răspîndire; 2 Pişcolt ,,Nisipărie'' — secţiunea II/1976 (1 nisip zburător, 2 strat de la sfirşitul epocii bronzului, 3 strat din epoca timpurie a bronzului, 4 strat Baden, 5 nisip geologic); 3 Andrid — vatra satului; 4 Pişcolt ,,Nisipărie'' — groapa nr. 1/1975; 5 groapa nr. 4/1974.

(fig. 2/6). Greutăţile din lut au fost găsite într-o groapă, sub forma unui mic depozit (fig. 2/9).

În vara anului 1969, un colectiv de cercetători de la muzeele din Satu Mare şi Carei a executat, în punctul menţionat, sondaje de verificare, stabilind stratul de cultură corespunzător pieselor găsite în mod fortuit. S-a aflat o cantitate relativ bogată de ceramică, ornamentată cu proeminenţe conice, caneluri late, brîuri alveolare, ceramică de culoare neagră sau brună[4].

4. CURTUIŞENI (JUD. BIHOR)

La locul numit ,,Dîmbul ars'' cunoscut din literatura arheologică datorită descoperirilor din epoca Latène, în vara anului 1976 au fost descoperite incidental, printre alte materiale arheologice, şi cîteva obiecte de la sfîrşitul epocii bronzului. Pe pantele dunei de nisip s-a putut observa un strat de cultură, gros de 0,35—0,40 m, sub nisipul zburător recent, care conţinea fragmente ceramice, oase de animale, cenuşă şi cărbuni. Stratul de cultură dispare treptat spre zona centrală a dunei, fiind distrus în urma cultivării terenului. Dintre materialele descoperite menţionăm : un fragment de ceaşcă de culoare neagră, ornamentată cu caneluri oblice ; partea inferioară a unei căniţe cu piciorul scund şi gol în interior ; fragmente dintr-o vatră-cazan portativ şi un vas-borcan înalt de 10 cm ornamentat cu patru proeminenţe mici aplatizate şi cu striuri dese (fig. 2/7, 8, 10). Tot de acolo, N. Chidioşan menţionează trei fragmente de ceşti ornamentate în maniera culturii Suciu de Sus, descoperite cu ocazia săpăturilor efectuate de muzeul orădean în anul 1968[5].

5. FOIENI (JUD. SATU MARE)

Pe malul pîrîului ,,Valea Neagră'', lîngă moara din Foieni, în primăvara anului 1974, cu ocazia unei construcţii, au fost descoperite cîteva obiecte, dintre care o bună parte au fost adunate şi predate muzeului din Carei. Verificările ulterioare pe teren n-au adus noi precizări în legătură cu această descoperire. Materialele adunate sînt următoarele : fragmente mari dintr-o vatră-cazan portativ de culoare cărămizie (fig. 5/1) ; un pandantiv din bronz găurit la mijloc şi cu capetele terminate în spirale (fig. 4/5) ; pumnal din bronz cu lama care se lărgeşte la mijloc. Mînerul este rupt din vechime la linia celor două nituri. Lungimea lamei este de 13,1 cm (fig. 4/8). Două perle din chihlimbar de formă bitronconică (fig. 4/6, 7). Pe baza informaţiilor obţinute, piesele se aflau în vasul cazan-portativ, ceea ce ne face să credem că ar putea fi vorba de un mic depozit. Totuşi nici posibilitatea ca obiectele descoperite să fi aparţinut eventual unui mormînt de incineraţie în urmă nu se exclude aprioric.

---

[4] T. Bader, în ,,Cronica sătmăreană'', II, nr. 478, 31 aug. 1969 ; idem, material inedit în Muzeul judeţean Satu Mare.

[5] N. Chidioşan, SCIV, 21, 1970, 2, fig. 1/6—8.

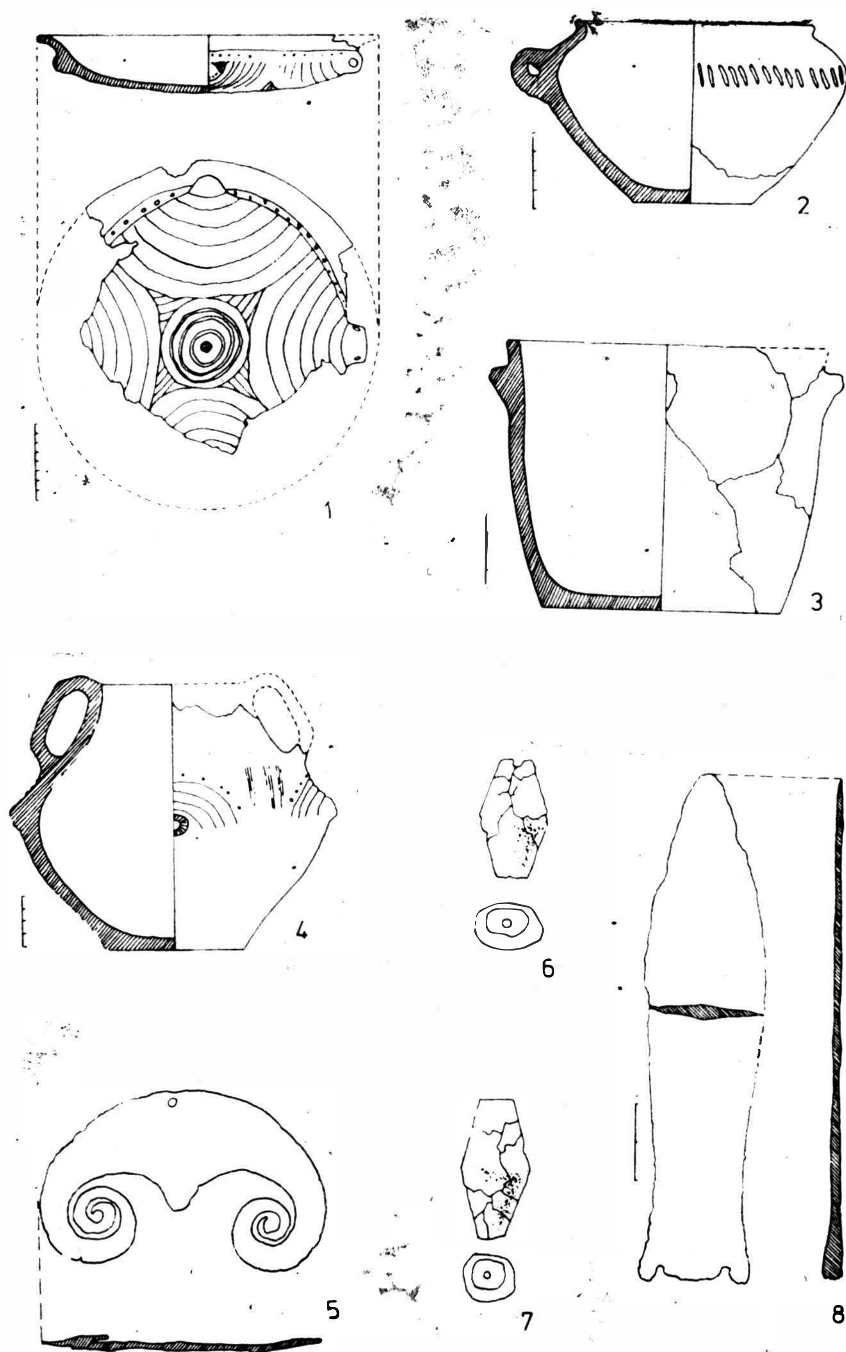

Fig. 4. 1—4 Valea lui Mihai ,,Groapa cu lut'' ; 5—8 Foieni ,,Moara'' — mic depozit de bronzuri sau mormînt (?).

Tot pe malul pîrîului „Valea Neagră”, la o distanţă de cca 250 m de prima descoperire, întîmplător, în vara anului 1968 s-a găsit o ceaşcă de culoare cenuşie-negricioasă cu toarta ruptă, iniţial supra înălţată, ornamentată cu caneluri late, oblice. Are înălţimea de 8,2 cm (fig. 5/2).

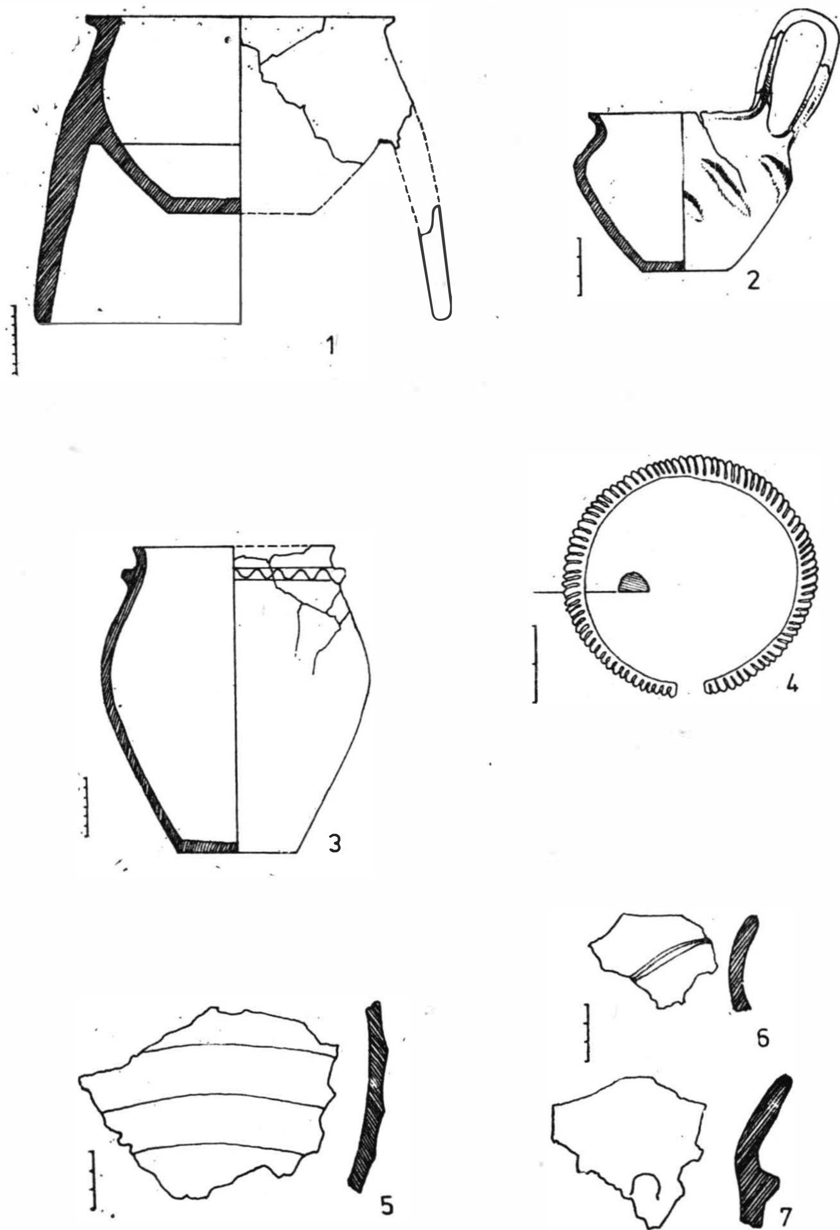

Fig. 5. 1 Foieni „Moara”; 2 Foieni „Lutărie”; 3–4 Sanislău „Păşună” – mormînt de incineraţie în urnă; 5–7 Supuru de Jos „Dealul Senţiului”.

6. PIŞCOLT (JUD. SATU MARE)

Pe teritoriul unei dune de nisip numită „Nisipărie”, care adăposteşte o necropolă din epoca Latène, cercetată sistematic de colectivul muzeului din Carei începînd din anul 1970, au fost descoperite, mai ales în zona centrală a dunei, materiale arheologice ce pot fi încadrate în perioada bronzului tîrziu. Stratigrafic, aceste materiale apar imediat sub nivelul antic, formînd un strat de cultură foarte subţire, rămas nederanjat numai acolo unde nisipul zburător recent formează un strat de protejare (fig. 3/2). Din stratul de cultură provin numeroase fragmente ceramice şi cîteva obiecte metalice.

CERAMICA

Fragmente de vase aparţinînd castroanelor adînci de culoare portocalie sau cenuşiu-negricioasă. Au profil în formă de „S”, buza uşor evazată. Castroanele sînt ornamentate cu proeminenţe conice plasate în partea superioară a vasului, însoţite de caneluri dese în formă de semilună, proeminenţe triunghiulare trase din muchia buzei, linii paralele incizate în formă de ghirlandă sau în val (fig. 6/7, 10).

Fragmente din vase mari fără posibilitatea stabilirii formei lor, ornamentate cu linii paralele orizontale sau în ghirlandă (fig. 6/6, 9; 8/1, 2).

Ceştile au forme diferite:

a. Ceşti cu profil rotunjit, ornamentate cu caneluri verticale sau oblice şi cu mici proeminenţe conice.

b. Ceşti neornamentate cu profil bitronconic (fig. 6/8; 7/2).

c. Ceşti bitronconice cu motive ornamentale specifice culturii Suciu de Sus (fig. 6/3, 4; 7/3, 5, 9).

Căniţe fragmentate cu piciorul scund şi gol în interior (fig. 6/2).

Fragmente de vase mari, ornamentate cu motive excizate în maniera culturii Suciu de Sus (fig. 6/1; 7/1, 6).

OBIECTE METALICE

a. Fragment de seceră din bronz cu buton, ornamentat cu o nervură.

Lungimea este de 13,2 cm (fig. 1/3).

b. Fragment dintr-un ac cu capul sferic (fig. 7/4).

Din nivelul de călcare de la sfîrşitul epocii bronzului coboară cîteva gropi menajere pline cu fragmente ceramice, oase de animale şi cenuşă.

Groapa nr. 1 (secţiunea II/1974) are o formă ovală, cu diametrul maxim de 1,10 m, avînd adîncimea de 1,25 m. Groapa conţinea multe fragmente ceramice. Pot fi stabilite următoarele forme:

a. Castroane adînci, similare celor descoperite şi în stratul de cultură (fig. 9/1).

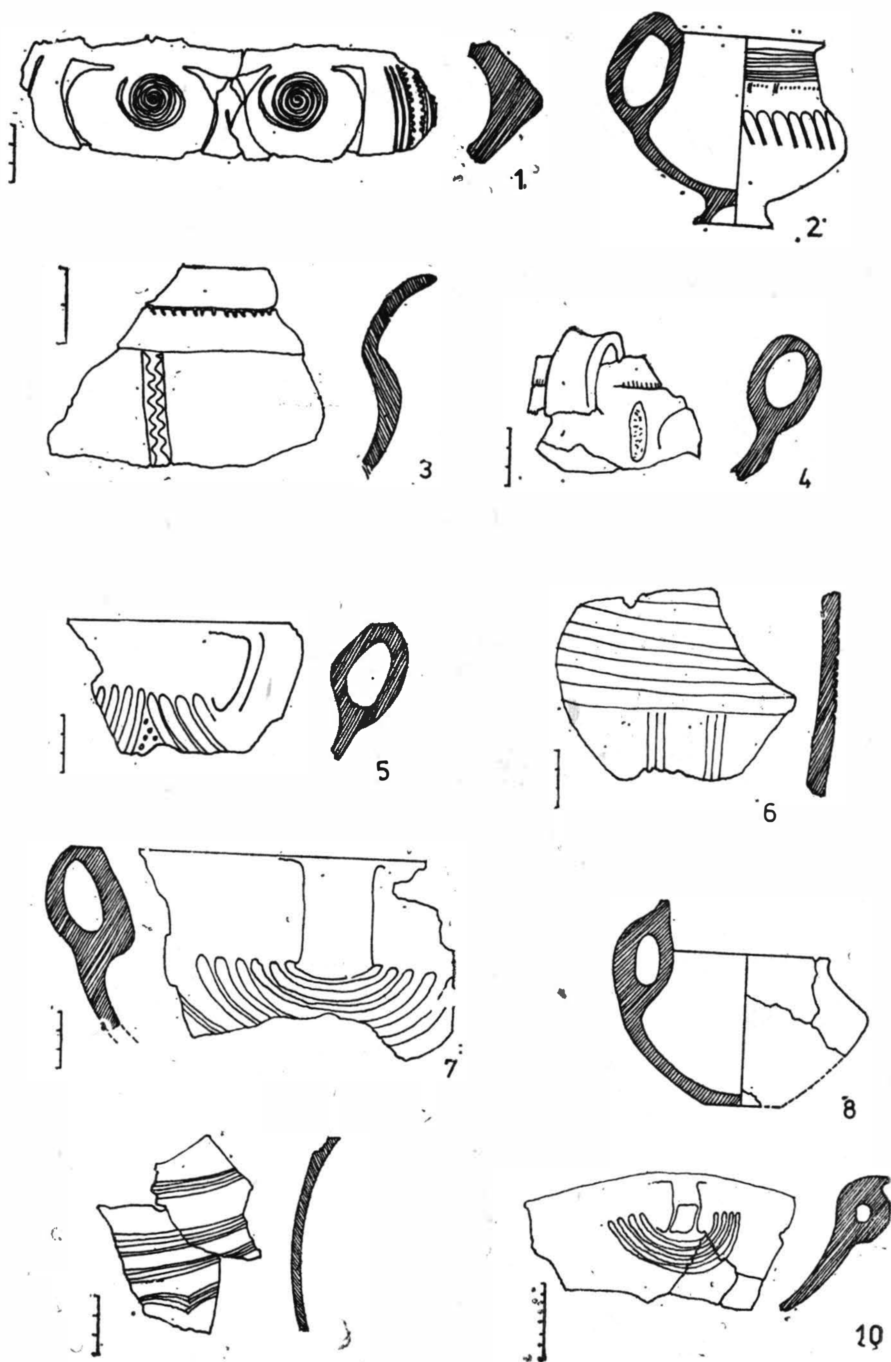

Fig. 6. Pişcolt „Nisipărie". 1, 3—10 strat de cultură; 2 groapa nr. 5/1974.

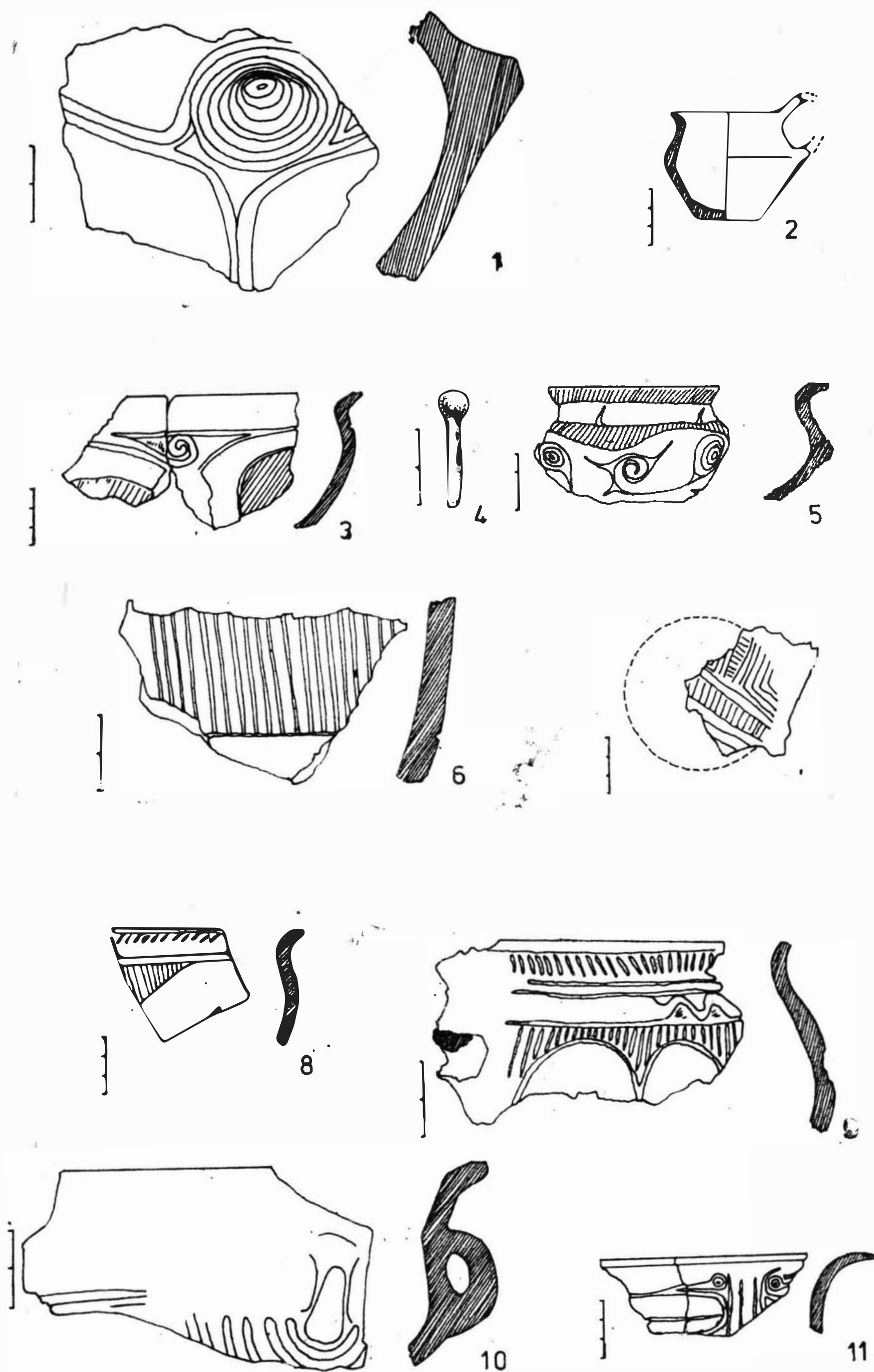

Fig. 7. Pişcolt „Nisipărie". 1—11 strat de cultură.

b. Fragmente de vase-borcan de culoare cărămizie, buza uşor trasă spre interior, ornamentate cu frînturi de brîu alveolat sau în formă de „creastă de cocoş" (fig. 11/3).

c. Fragmente din vatră-cazan de culoare cărămizie (fig. 9/9).

d. Ceşti cu profil rotunjit, ornamentate cu caneluri oblice (fig. 8/10 ; 9/3).

e. Ceşti cu profil bitronconic (fig. 8/7—8 ; 9/7—8).

f. Fragmente de căniţe cu picior scund şi gol în interior (fig. 9/2, 5—6).

g. Castronaşe cu tortiţe plasate la mijlocul vasului (fig. 8/9).

h. Fragmente din vase mari cu buza dreaptă şi canelată în interior.

i. Fragmente de oale, ornamentate cu motive incizate linii paralele, în ghirlandă sau în val, cercuri punctate, mici proeminenţe (fig. 9/4).

Groapa nr. 2/1974 are diametrul maxim de 0,42 m avînd adîncimea de 0,83 m. În această groapă au fost găsite două ceşti şi cîteva fragmente ceramice :

a. Ceaşcă înaltă de 5,5 cm, de culoare neagră, cu profil bitronconic, toarta supraînălţată. Este ornamentată cu linii paralele incizate, motive specifice culturii Suciu de Sus (fig. 10/4).

b. Ceaşcă de culoare brună, cu profil bitronconic, toarta este ruptă din vechime. Vasul este ornamentat la circumferinţa maximă cu caneluri oblice scurte. Are înălţimea de 6,8 cm (fig. 10/1).

Groapa nr. 3/1974 are diametrul maxim de 0,65 m şi adîncimea de 0,83 m. Din această groapă provin trei vase mici :

a. Ceaşcă de culoare neagră, de formă bitronconică, avînd toarta ruptă din antichitate. Are înălţimea de 6,8 cm (fig. 10/5).

b. Cană de culoare brună, cu profil bitronconic, toarta supraînălţată, fundul terminat într-un picior scund şi gol în interior. Vasul este ornamentat cu proeminenţe mici avînd în jurul lor caneluri în formă de semilună. Are înălţimea de 11,7 cm (fig. 10/2).

c. Ceaşcă cu buza uşor evazată, toarta supraînălţată, ornamentată în maniera culturii Suciu de Sus. Are înălţimea de 6,3 cm (fig. 10/3).

Groapa nr. 4/1974 este relativ mare, de formă ovală (1,38 × 1,05 m), avînd adîncimea de 1,28 m faţă de nivelul actual (grosimea nisipului zburător recent este de 0,35 m). Groapa conţinea puţine oase de animale, cenuşă şi cinci vase mici aşezate cu gura în sus sau culcate lateral (fig. 3/5).

a. Ceaşcă de culoare brună cu profil rotunjit, toarta este supraînălţată, avînd înălţimea de 3,5 cm (fig. 11/1).

b. Cană de culoare cenuşie-închis, cu picior scund şi cu două toarte late. Este ornamentată cu linii paralele şi cu caneluri verticale, avînd înălţimea de 13 cm (fig. 10/8).

c. Ceaşcă de culoare brună, cu profil rotunjit, ornamentată cu caneluri oblice. Are înălţimea de 8 cm (fig. 11/2).

d. Ceaşcă de culoare cenuşie, de formă bitronconică, cu toarta supraînălţată. Are înălţimea de 6 cm (fig. 11/5).

e. Ceaşcă de culoare cenuşie, de formă bitronconică cu toarta uşor supraînălţată. Are înălţimea de 6 cm (fig. 11/4).

Groapa nr. 5/1974 are diametrul maxim de 0,56 m şi adîncimea de 0,96 m faţă de nivelul actual, conţinînd cîteva fragmente ceramice

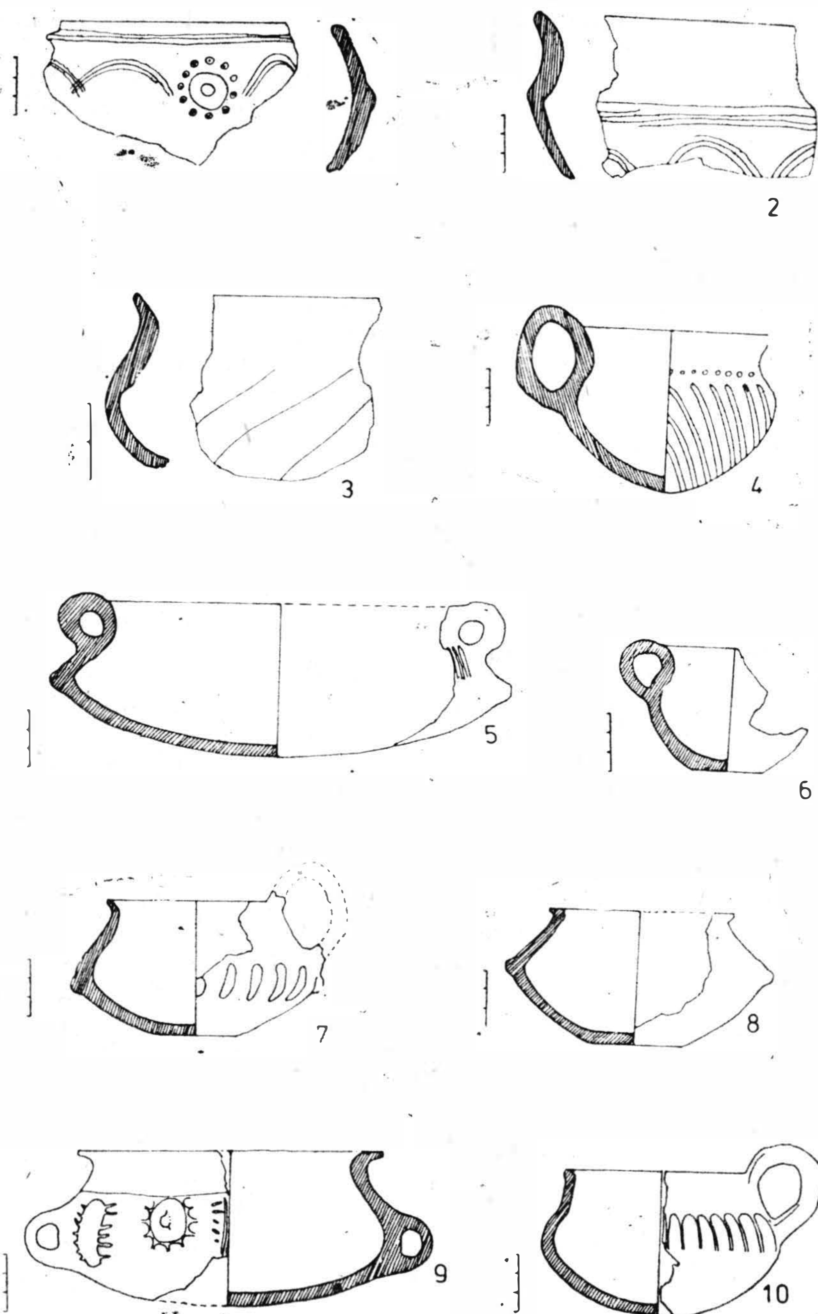

Fig. 8. Pişcolt „Nisipărie". 1–4 strat de cultură; 5–10 groapa nr. 1/1974.

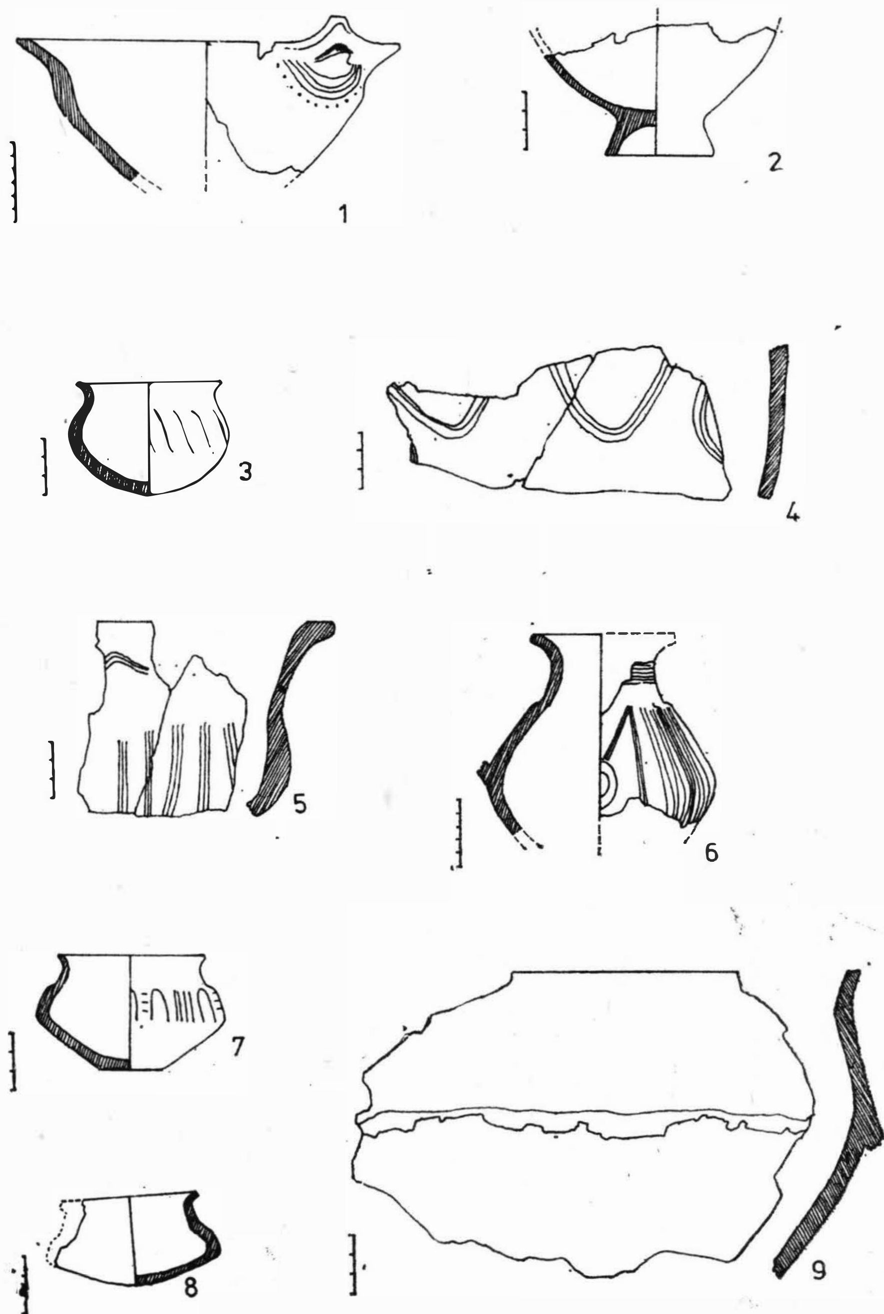

Fig. 9. Pișcolt „Nisipărie". 1—9 groapa nr. 1/1974.

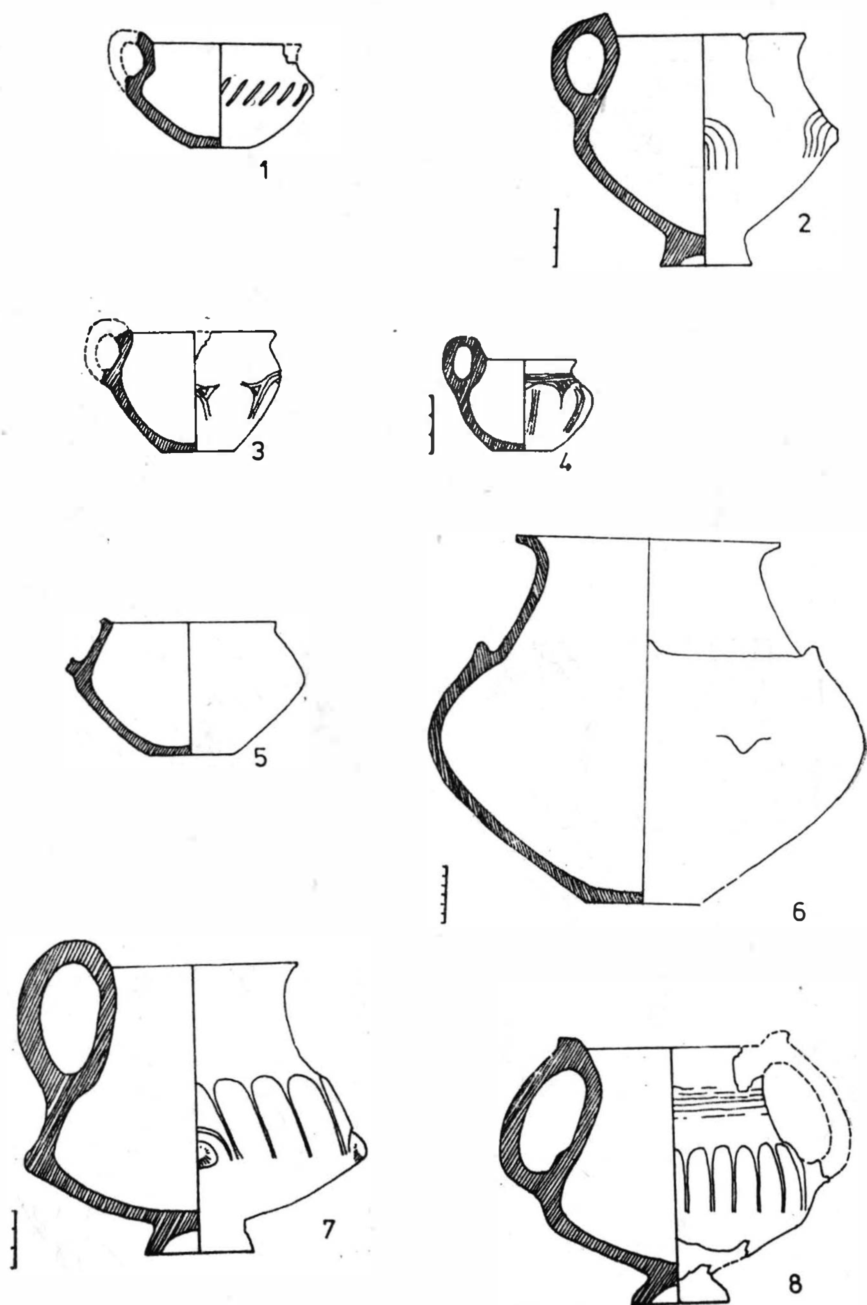

Fig. 10. Pişcolt „Nisipărie". 1, 4 groapa nr. 2/1974; 2, 3, 5 groapa nr. 3/1974; 6–7 groapa nr. 1/1975; 8 groapa nr. 4/1974.

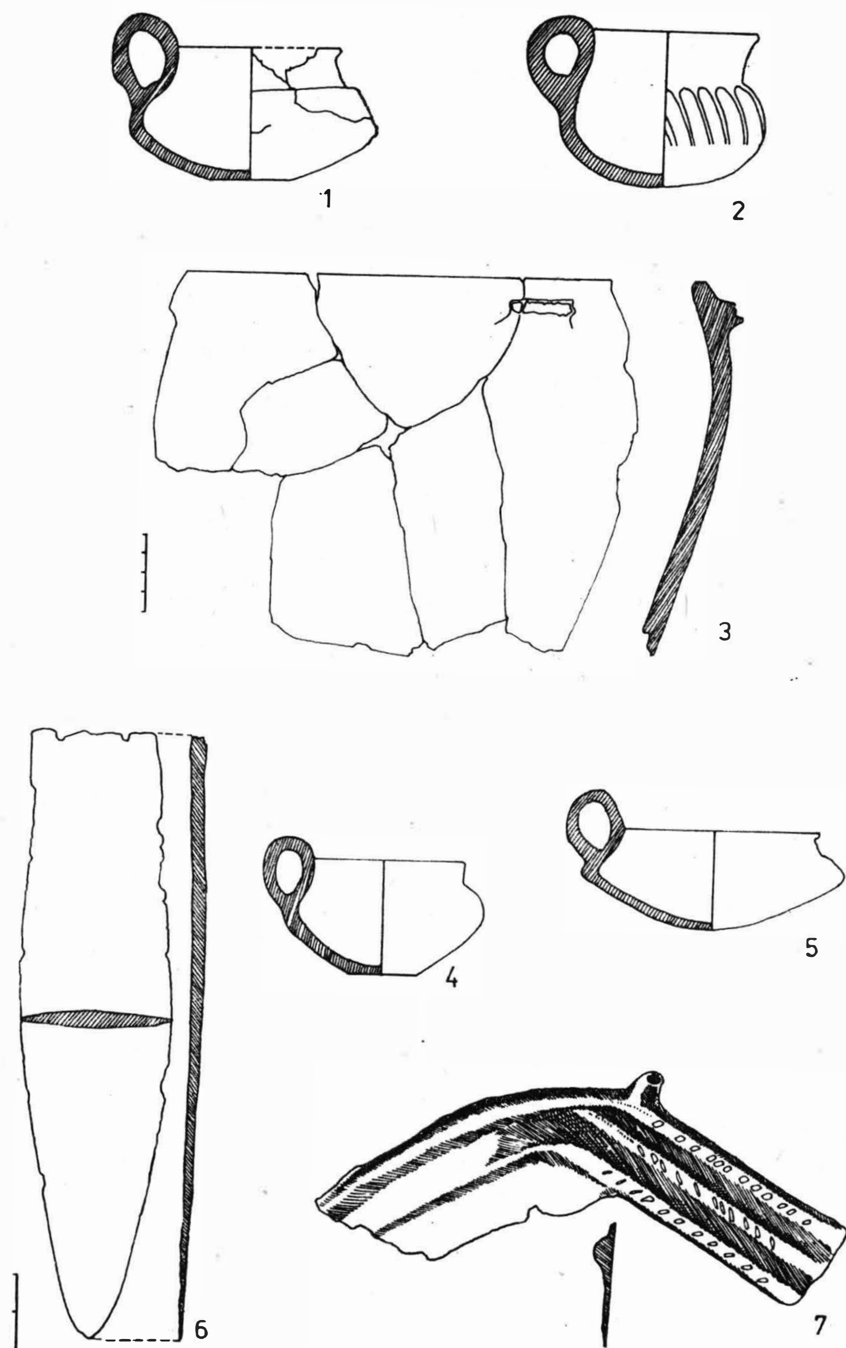

Fig. 11. Pişcolt „Nisipărie". 1, 2, 4, 5 groapa nr. 4/1974; 3 groapa nr. 1/1974; Căpleni. 6—7 Depozit de bronzuri.

şi o căniţă. Cana este de culoare cărămizie, cu profil bitronconic, are o toartă lată, iar fundul se termină într-un picior scund şi gol în interior. Vasul este ornamentat cu caneluri dese verticale. Are înălţimea de 9,5 cm (fig. 6/2).

Groapa nr. 1/1975 este de formă ovală (1,40 × 0,70) avînd adîncimea de 0,50 m faţă de nivelul actual, conţinînd fragmentele unui vas mare, o cană intactă şi puţine oase de animale (fig. 3/4).

a. Vas mare de culoare cenuşie-negricioasă, de formă bitronconică cu buza dreaptă, evazată, gîtul cilindric. Este ornamentat cu două rînduri de proeminenţe conice aşezate la baza gîtului şi la maxima circumferinţă a vasului. Înălţimea este de 38,5 cm (fig. 10/6).

b. Cana de culoare roşiatică, cu profil bitronconic, toarta uşor supraînălţată, este ornamentată cu trei proeminenţe conice şi cu caneluri late verticale. Are înălţimea de 14,8 cm (fig. 10/7).

7. SANISLĂU (JUD. SATU MARE)

În punctul de hotar numit „La hîrburi" ocazional au fost descoperite mai multe vase, dintre care a fost recuperată o oală de culoare cenuşie-închis, de formă bitronconică cu două toarte late. Vasul este ornamentat cu linii paralele incizate, aşezate în ghirlandă, precum şi cu patru proeminenţe conice. Are înălţimea de 20 cm (fig. 1/2). Tot în hotarul comunei, la locul numit „Păşună" a fost descoperit incidental un mormînt de incineraţie în urnă. Din inventarul funerar au fost recuperate următoarele obiecte: urna funerară, o brăţară din bronz şi puţine oase umane calcinate. Urna este un vas-borcan ornamentat cu un brîu alveolat, avînd înălţimea de 31,5 cm (fig. 5/3). Brăţara de bronz are diametrul maxim de 6 cm (interior), capetele sînt desfăcute, fiind ornamentată pe întreaga suprafaţă cu linii verticale adîncite (fig. 5/4).

8. SUPURU DE JOS (JUD. SATU MARE)

Pe terasa Crasnei, în locul numit „Dealul Sentiului", în apropierea gării, în urma unei periegheze au fost adunate cîteva fragmente ceramice de culoare neagră sau cărămizie, ornamentate cu linii incizate sau cu caneluri verticale şi oblice. Eventual, fragmentul de vas de tip Suciu de Sus menţionat de M. Roska[6] cu provenienţa de la Supuru de Jos s-ar putea să fie legat de această descoperire. Dispunerea materialului arheologic pe teren, precum şi observaţiile recente de natură stratigrafică, pe baza profilului carierei de lut de aici, indică prezenţa unei aşezări de tip terasă de la sfîrşitul epocii bronzului (fig. 5/5—7).

---

[6] M. Roska, Repertorium, 1942, p. 21, nr. 74.

9. UNIMĂT (JUD. SATU MARE)

Cu ocazia sondajelor arheologice efectuate la punctul numit „Dîlboci", situat pe terasa pîrîului Secheresa, în anul 1969 au fost descoperite şi cîteva fragmente ceramice ornamentate cu motive de tip Suciu de Sus, precum şi cu proeminenţe conice avînd în jurul lor caneluri în formă de semilună şi puncte incizate[7].

10. VALEA LUI MIHAI (JUD. BIHOR)

În vara anului 1976 Muzeul orăşenesc Carei a achiziţionat patru vase de lut descoperite în jurul anului 1950, cu provenienţa „Groapa de lut", o aşezare cunoscută anterior.

a. Oală de culoare neagră, de profil bitronconic cu două toarte late, ornamentată cu patru proeminenţe conice asociate cu caneluri în formă de semilună şi puncte incizate. Vasul are înălţimea de 26 cm (fig. 4/4).

b. Castronaş mic de culoare brună cu profil bitronconic avînd o toartă mică plasată la mijlocul vasului. Are înălţimea de 9,5 cm (fig. 4/2).

c. Vas-borcan înalt de 14,5 cm, de culoare cărămizie, ornamentat cu patru proeminenţe plate crestate (fig. 4/3).

d. Strachină plată de culoare cenuşie, cu buza evazată, ornamentată cu proeminenţe conice însoţite de caneluri în formă de semilună. Pe corpul vasului apare un şir de puncte incizate. Fundul este marcat prin caneluri circulare. La mijlocul vasului este o toartă mică. Are înălţimea de 7 cm (fig. 4/1).

11. CĂPLENI (JUD. SATU MARE)

În primăvara anului 1972, lîngă rîul Crasna, a fost descoperit întîmplător un mic depozit de bronzuri compus din şase piese:

a. Lamă de pumnal, cu umerii gărzii aproape drepţi, ruptă la linia celor două nituri care fixau mînerul. Lungimea 15,8 cm, greutatea de 85 g, nr. inv. 1 447 (fig. 11/6).

b. Topor cu aripioare, de formă dreptunghiulară cu tăişul lăţit şi tocit foarte mult. Pe ceafă are aşa-numita „crestătura italică". Cele patru aripioare au centrul puţin mai sus, spre ceafă şi sînt uşor curbate spre interior. Sub aripioare este plasat, pe ambele feţe, cîte un prag ce marchează începutul lamei. Lungimea 19,4 cm, greutatea 780 g, nr. inv. 1 446 (fig. 12/2).

c. Topor cu disc şi spin, lama este ruptă. Acest fragment de topor reprezintă un rebut, fiind turnat greşit, avînd gaura de înmănuşare aproape umplută cu metal. Lungimea 13 cm, greutatea 380 g, nr. inv. 1 448 (fig. 12/3).

---

[7] S. Dumitraşcu, StComSatu Mare, 1, 1969, p. 45, pl. VI/1—2.
[8] I. Ordentlich, Marmaţia, 2, 1971, p. 30, nr. 73.

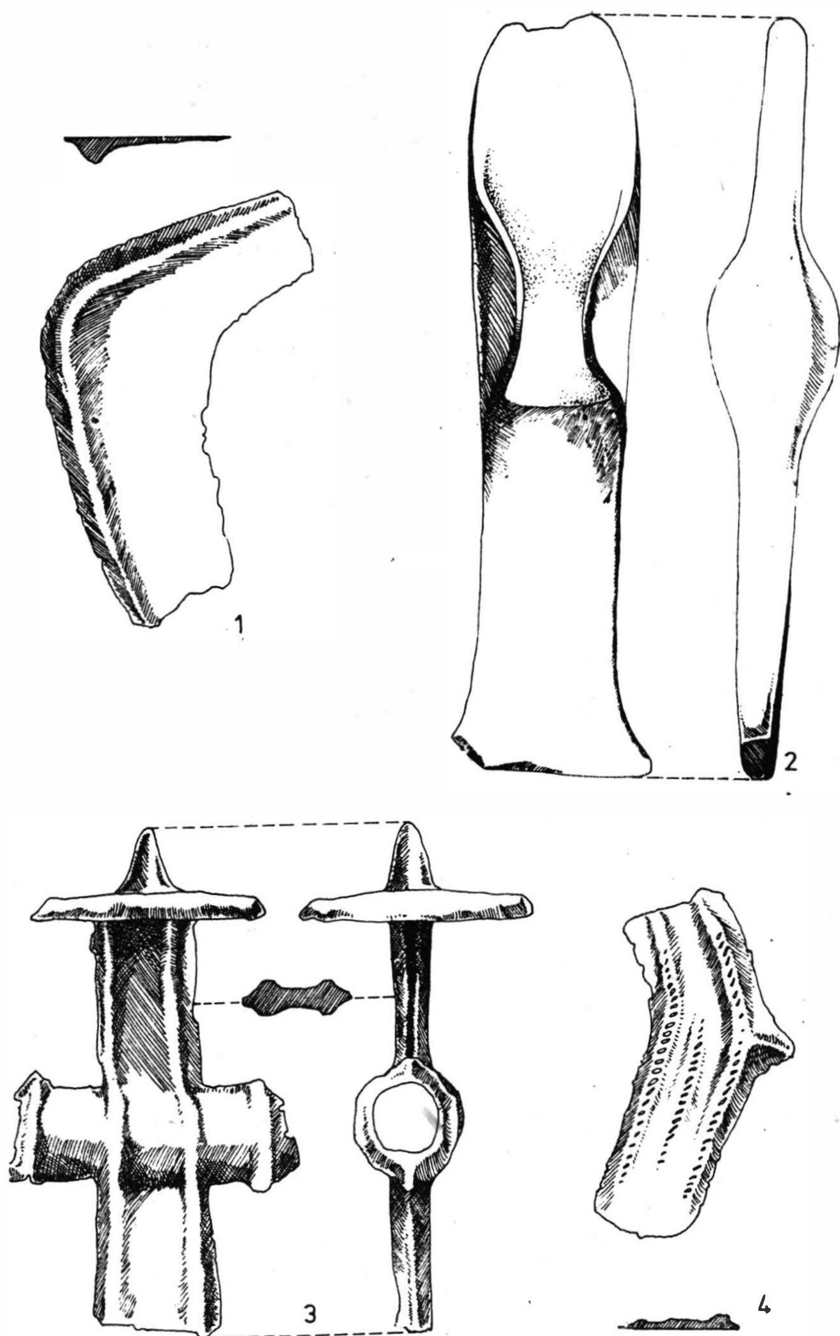

Fig. 12. Căpleni. 1—4 depozit de bronzuri.

d. Seceră cu limbă la mîner, avînd și un mic buton. Mînerul este ornamentat cu trei nervuri crestate. Lama este ruptă. Lungimea 13 cm, greutatea 80 g, nr. inv. 1 450 (fig. 11/7).

e. Fragment de seceră, de tipul anterior, cu mînerul ornamentat cu trei nervuri crestate. Lungimea 8,5 cm, greutatea 65 g, nr. inv. 1 451 (fig. 12/4).

f. Fragment de seceră cu mîner simplu și lama lată. Lungimea 10 cm, greutatea de 105 g, nr. inv. 1 449 (fig. 12/1).

TIPOLOGIE, ÎNCADRARE CULTURALĂ ȘI CRONOLOGICĂ

Cești. Se deosebesc trei variante :

a. Ceașcă cu profil rotunjit, ornamentată cu caneluri sau cu mici proeminențe conice. Această formă este binecunoscută din descoperirile încadrate în general în faza tîrzie a culturii Otomani de la Otomani — „Cetatea de pămînt"[9], Tiream[10], Ciumești—Berea[11] (fig. 9/3 ; 11/2).

b. Ceașcă de formă bitronconică cu gîtul bine detașat avînd o toartă supraînălțată. Această formă nu este cunoscută printre ceștile tradiționale ale culturii Otomani. Ea apare probabil sub influența grupului Suciu de Sus (fig. 7/2 ; 11/4, 5).

c. Ceașcă de tip Suciu de Sus, formă binecunoscută din aria de răspîndire a acestui grup cultural de la Culciu Mare, Medieșu Aurit, datate în epoca bronzului tîrziu[12] (fig. 7/3, 5 ; 10/3, 4).

Forma de ceașcă cu profil rotunjit este cea mai frecventă din toate variantele, indicînd o puternică prezență a elementului local—Otomani.

Cănițe. Se deosebesc următoarele variante :

a. Cana cu profil bitronconic, cu o singură toartă, fundul terminat într-un picior scund și gol în interior (fig. 3/3 ; 6/2 ; 10/2, 7).

b. O variantă a formei anterioare cu două toarte late (fig. 10/8).

Acest tip de vas avînd însă corpul mai rotunjit și gîtul mai înalt este cunoscut în primul rînd din depozitul de vase de la Valea lui Mihai, datat în faza a treia a culturii Otomani, respectiv Otomani-III — după cronologia lui I. Ordentlich[13]. Cănițele menționate de noi — mai ales cele de la Pișcolt — reprezintă o formă mai evoluată față de cele cunoscute din faza Otomani III, iar analogii apar în necropola de la Hajdubagos[14], precum și în alte descoperiri specifice „culturii mormintelor tumulare".

Vasul-borcan apare ca un vas comun în descoperirile din epoca bronzului tîrziu atît în aria de răspîndire a culturii Otomani, cît și a grupului Suciu de Sus. Vase similare se cunosc de la Berea (mormîntul nr.

---

[9] Idem, Dacia, N. S., 1963, fig. 14/5—6.

[10] Material inedit în Muzeul orășenesc Carei ; I. Németi, StComSatu Mare, 1, 1969, pl. XVIII/3, 6.

[11] *Ibidem*, pl. XIV/4, XI/5.

[12] N. Chidioșan, *op. cit.*, fig. 1/4 ; T. Bader, SCIV, 23, 1972, 4, fig. 2/1—5, fig. 3/7, fig. 12/6, fig. 14/4.

[13] I. Ordentlich, StComSibiu, 12, 1965, pl. I/1—2, pl. II/1—12, pl. III/6, 7, 9, 11.

[14] T. Kovács, FoliaArch, 21, 1970, pl. 4/15, pl. 4/19.

1, 2), Ciumeşti (mormîntul nr. III)[15], Culciu Mare[16], Lăpuş[17] (fig. 4/3; 5/3; 11/3).

Vase mari bitronconice. A fost descoperit un singur exemplar la Pişcolt. Vase similare se cunosc şi din faza tîrzie a Culturii Otomani de la „Cetatea de pămînt"[18], dar mai ales sînt frecvente în necropola tumulară de la Lăpuş[19]. Vasul de la Pişcolt se apropie mai mult de descoperirile de la Lăpuş şi are un aspect ce indică un proces de hallstattizare (fig. 10/6).

Oale cu două toarte sînt cunoscute din mediul Otomani tîrziu de la Otomani[20], Ciumeşti[21] (mormîntul nr. 6), precum şi din necropola de Hajdubagos[22] fig. 1/2; 4/4).

Străchini şi castroane. Se pot deosebi trei variante:

a. O formă plată, apropiată de o farfurie. Analogii se cunosc de la Otomani- „Cetatea de pămînt", datate în faza finală a aşezării [23] (fig. 4/1).

b. Castron adînc cu buza evazată, ornamentată cu proeminenţe triunghiulare trase din muchia buzei (fig. 1/1; 9/11). Asemenea vase se cunosc în Transilvania de la Otomani[24], Săcuieni[25], Bandu de Cîmpie[26]. În schimb, ele sînt frecvente şi în mediul „culturii tumulare", cum arată descoperirile de la Budapesta[27].

c. Castronaşe mici cu o toartă mică, plasată la mijlocul vasului. Forme similare din culturile locale nu se cunosc (fig. 4/2; 7/10; 8/9). Analogii apar în necropola de la Hajdubagos[28].

Vatră-cazan portativ. Fragmente de vase similare au fost descoperite şi în cadrul aşezărilor aparţinînd culturii Otomani de la Tiream, Carei-Bobald, Sălacea, Otomani. Acest tip de vas, deşi avînd unele note distincte, apare mai des în necropola tumulară de la Lăpuş[29], precum şi la Culciu Mare în mediul culturii Suciu de Sus[30] (fig. 5/1; 9/9).

Cele trei topoare de luptă cu disc de la Cehăluţ fac parte tipologic din tipul B_3-varianta Cehăluţ, după A. Vulpe, datate în bronz tîrziu (Br. D)[31].

Lamele de pumnal de la Foieni şi Căpleni fac parte dintr-o variantă mai puţin răspîndită pe teritoriul Transilvaniei. Analogii sînt men-

---

15 I. Németi, *op. cit.*, pl. X/7, pl. XIII/7, pl. XIV/2.
16 T. Bader, SCIV, 23, 1972, 4. fig. 10/5–6.
17 C. Kacsó, Marmaţia, 2, 1971, fig. 3/a–b.
18 I. Ordentlich, Dacia, N. S., 7, 1963, fig. 15/1.
19 C. Kacsó, *op. cit.*, fig. 1/a, b, c.
20 I. Ordentlich, *op. cit.*, fig. 15/4.
21 I. Németi, *op. cit.*, pl. XI/8.
22 T. Kovács, *op. cit.*, pl. 1/17, pl. 4/9.
23 I. Ordentlich, *op. cit.*, fig. 15/5–6.
24 *Ibidem*, fig. 15/3.
25 Material inedit în Muzeul de istorie Săcuieni — Bihor.
26 M. Roska, *op. cit.*, p. 174, fig. 206.
27 R. Schreider, ArchÉrt, 1, 1971, p. 45–49, pl. XVIII.
28 T. Kovács, *op. cit.*, pl. 2/13.
29 C. Kacsó, *op. cit.*, fig. 2/a, b, c, d, e.
30 Informaţii de la T. Bader, Muzeul judeţean Satu Mare.
31 A. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien*, I, München, 1970, p. 83, nr. 370 a–c.

ţionate la Rozavlea[32] şi la Galoşpetreu[33], (fig. 4/8; 11/6) fiind încadrate printre depozitele timpurii ale tipului Uriu-Domăneşti.

Pandantivul în formă de semilună este o piesă rară în zona Careiului. Piesele cunoscute în zonele limitrofe sînt datate în general în epoca bronzului tîrziu[34]. În depozitul de tipare, pentru turnat obiecte de bronz descoperit la Ciumeşti—„La silozuri", se află şi un tipar pentru turnarea unui pandantiv, similar cu exemplarul de la Foieni. Depozitul de tipare de la Ciumeşti este datat în Hallstatt-ul timpuriu[35]. (fig. 4/5).

Secera cu buton cu muchia îngroşată de la Pişcolt face parte din varianta cu lama îngustă, arcuită în formă de cosor, ce apare în depozitele de bronzuri caracteristice pentru sfîrşitul epocii bronzului şi începutul primei epoci a fierului. Analogii apar în depozitul de bronzuri de la Bătarci [36] (fig. 1/3).

Mărgelele de chihlimbar de la Foieni n-au analogii în epoca bronzului din nord-vestul României. Datarea lor în epoca bronzului tîrziu este asigurată prin celelalte elemente ale acestui mic depozit sau mormînt de incineraţie în urnă (?) (fig. 4/6—7).

Vîrful de lance de la Cehăluţ are analogii în depozitul de bronzuri de la Bătarci datîndu-se în finalul epocii bronzului sau în Hallstatt-ul timpuriu[37] (fig. 2/6 a—b).

Fragmentul de ac cu capul sferic de la Pişcolt are analogii din depozitul de bronzuri de la Kemecse, datat în Ha. A[38] (fig. 7/4).

Brăţara crestată cu linii verticale descoperită în mormîntul de incineraţie în urnă de la Sanislău este cunoscută în depozitele de bronzuri de la Domăneşti şi Bătarci[39]. Acest tip de brăţară este datată în Br. D sau la începutul Hallstattului (fig. 5/4).

Depozitul de bronzuri de la Căpleni prin lama de pumnal şi toporul cu aripioare se apropie mult de depozitul de la Rozavlea. Toporul cu disc şi spin are analogii în depozitul de bronzuri de la Domăneşti [40]. Pe baza acestor analogii credem că micul depozit de bronzuri de la Căpleni poate fi încadrat printre depozitele de bronzuri de tip Uriu-Domăneşti (Br. D).

Descoperirile menţionate se situează geografic (fig. 3/1) la marginea Cîmpiei Nirului (Pişcolt, Sanislău, Foieni, Curtuişeni, Valea lui Mihai) sau în Valea Ierului (Unimăt, Andrid), Valea Ecedea (Căpleni, Berveni), în zona deluroasă a Tăşnadului, precum şi în valea Crasnei (Cehăluţ, Supuru de Jos). Acest spaţiu geografic este ocupat în epoca bronzului de purtătorii culturii Otomani. Din analiza tipologică şi stilistică a descoperirilor mai sus menţionate putem desprinde unele ob-

---

32 C. Kacsó, SCIV, 27, 1976, 4, fig. 2/1—2.
33 *Ibidem*, nota 19.
34 T. Lehóczky, ArchÉrt, 13, 1893, p. 261, fig. 3; T. Kemenczei, ÉvkNyiregyháza, 6, 1965, pl. XLVII/7—8.
35 C. Kacsó, *Ghidul expoziţiei de arheologie, Muzeul judeţean Maramureş*, Baia Mare, 1972, p. 89; M. Rusu, Dacia, N. S. 7, 1963, p. 182.
36 M. Macrea, C. Kacsó, StComSatu Mare, 2, 1972, pl. XXIII/1—2.
37 *Ibidem*, pl. XXI/3, p. 108.
38 T. Kemenczei, ÉvkNyiregyháza, 6, 1965, pl. XXX/112.
39 T. Bader, Inventaria A chaeologica, 6 (Roumanic) 1971, R, 24f/33, R, 25b/13, 14.
40 Idem, StComSatu Ma e, 1, 1969, pl. XX/1.

servaţii privind schimbările ce au avut loc în această zonă în perioada epocii bronzului tîrziu. În repertoriul ceramic al așezării de la Otomani-,,Cetatea de pămînt", I.Ordentlich a sesizat relaţii între sfîrşitul culturii Otomani—faza a III-a şi purtătorii ,,culturii tumulare", menţionînd că datorită pătrunderii dinspre vest a culturii tumulare, aria de dominare a culturii Otomani se restrînge în mod considerabil dar, în același timp, ,,trebuie să accentuăm faptul că pe teritoriul ocupat în faza a III-a de populaţia aparţinînd culturii Otomani, purtătorii culturii tumulare n-au acces. Elocvent în acest sens este faptul că cimitirul cel mai periferic spre est atribuit tumularilor se află la Oradea"[41].

În această ordine de idei unele descoperiri menţionate de noi ca vasele de la Valea lui Mihai—,,Groapa cu lut", ceașca de la Berveni se încadrează în orizontul numit în general Otomani III. Altele, în schimb, au o serie de note distincte care, atît tipologic cît și motivistic, par mai evoluate ca orizontul fazei a III-a a culturii Otomani. Pe fondul fazei a III-a a culturii Otomani, datorită tocmai contactelor strînse cu elementele ,,culturii tumulare" se nasc noi fenomene culturale locale, sesizabile în zona Careiului prin descoperirile de la Pişcolt, Foieni, Sanislău, Andrid, Cehăluţ. Castronul cu proeminenţele triunghiulare, trase din muchia buzei; căniţele bitronconice cu piciorul scund şi gol în interior — forme ceramice care n-au tradiţii locale unele obiecte de bronz printre care și pumnalele de la Foieni şi Căpleni apar probabil tot sub influenţa simbiozei dintre elementele locale, tradiţionale și purtătorii culturii tumulare [42].

Este demnă de menţionat apariţia mai substanţială în zona Careiului a ceramicii de tip Suciu de Sus—faza evoluată (Culciu Mare, Medieşu Aurit) fapt care nu a fost sesizat cu ocazia săpăturilor de la Tiream (strat de cultură şi morminte de înhumaţie), Ciumeşti (morminte de incineraţie în urnă), Berea (morminte de înhumaţie) datate în faza a III-a a culturii Otomani. Majoritatea descoperirilor menţionate: Pişcolt, Foieni, Curtuișeni, Valea lui Mihai, Unimăt se caracterizează tocmai prin prezența ceramicii de tip Suciu de Sus — evident într-o proporţie mai mică — constituind un element de import într-un mediu local evoluat al culturii Otomani, care a absorbit unele elemente ale culturii tumulare. Acest fapt indică contemporaneitatea acestui facies local — reprezentat cel mai elocvent prin descoperirile de la Pișcolt — și faza tîrzie a grupului Suciu de Sus.

---

[41] I. Ordentlich, Crisia, 1974, p. 147 și următorul; idem, *Cercetările arheologice de la Otomani și Sălaces și locul lor in contextul culturii Otomani* (rezumatul tezei de doctorat), 1973, p. 15.

[42] T. Kovács, ArchÉrt, 93, 1966, p. 159—198; T. Kemenczei, ArchÉrt, 90, 1963, p. 169—186, N. Kalicz, ÉvkMiskolc, 2, 1958, p. 45—60; F. Köszegi, ArchÉrt, 91, 1964, p. 1—14; J. Vladár, SlovArch, 21, 1973, 2; A. Točik, I. Paulik, SlovArch, 8, 1960, 1; T. Kovács, ActaArchHung, 27, 1975 3—4; Z. Székely, SCIV, 28, 1977, 1, p. 125.

Materialul ceramic, în general, prezintă un proces de hallstattizare, prin apariția formelor bitronconice, dominarea proeminențelor conice, a canelurii, ca motive ornamentale. Obiectele de bronz descoperite împreună sau în strînsă corelare cu materialul ceramic ca: topoarele cu disc și spin de la Cehăluț, secera-cosor de la Pișcolt, pumnalul de la Foieni și micul depozit de bronzuri de la Căpleni, piese metalice care în general se încadrează în orizontul depozitelor de bronzuri de tip Uriu-Domănești (Br. D), credem că întăresc pe de o parte ideea continuității elementului local-tracic, pe de altă parte ajută la includerea acestor descoperiri în epoca bronzului tîrziu, cu elemente noi, care par să depășească cronologic orizontul fazei a III-a a culturii Otomani, constituind în zona Careiului o verigă de legătură spre marele grup cultural, numit cultura Gava-Holibrady, prezent în această zonă prin numeroase descoperiri fortuite sau semnalată prin cercetări de teren la Pișcolt, Căuaș-Sighetiu, Carei, Sanislău, Ciumești-Berea, Dindești etc.

DÉCOUVERTES DE LA FIN DE L'ÉPOQUE DE BRONZE AUX ENVIRONS DE CAREI

RÉSUMÉ

A l'époque de bronze, la zone de Carei était habitée par les représentants de la culture Otomani. Sur la baze de la culture Otomani (IIIe phase), à cause des contactes multiples avec la culture tumulaire, qui pénètre de l'ouest, ont lieu certains phénomènes culturels locaux saisis par les découvertes de Pișcolt, Foieni, Sanislău, Andrid, Unimăt, Cehăluț, Supuru de Jos, Curtuișeni, Valea lui Mihai. A côté des formes et motifs ornementaux traditionels de la culture Otomani apparaissent des formes céramiques nouvelles qui indiquent un processus de hallstattisation, en dépassant au point de vue chronologique la niveau général de la IIIe phase de la culture Otomani. La noveau horizon se développe sur la base des traditions locales de la culture Otomani, influencées par les éléments de la culture tumulaire.

Au milieu de ce nouvel horizon, dans les découvertes de Pișcolt, Foieni, Curtuișeni, Valea lui Mihai, Unimăt Supuru de Jos est présente, comme céramique d'importation, la céramique de type Suciu de Sus, dernière phase, dans une quantité relativement importante, ce qui indique la contemporaneité de celle-ci.

Les objets métaliques comme: les hâches á disque de Cehăluț, les poignards de Foieni et Căpleni découverts avec ou à côté du matériel céramique, contribuent à l'encadrement de ces découvertes dans la phase finale de l'époque du bronze (Br. D) en constituant une transition vers la culture Gáva-Holidhrady, présente dans la zone Carei, par des découvertes nombreuses (Pișcolt, Căuaș-Sighetiu, Dindești, Carei, Ciumești-Berea, Sanislău, etc.).

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. 1 Andrid « Ferma C. A. P. »; 2 Sanislău; 3 Pişcolt « Nisipărie » — couche de culture.

Fig. 2. 1, 3 Andrid « Ferma C. A. P. »; 2 Berveni; 4—6, 9 Cehăluţ; 7, 8, 10 Curtuişeni « Dîmbul ars ».

Fig. 3. 1 Carte des decouvertes; 2 Pişcolt « Nisipărie » — profil (S. II/1976) (1 sable, 2 couche de la fin de l'âge du bronze; 3 couche du bronze ancien, 4 couche Baden, 5 sable géologique); 3 Andrid — territoire du village; 4 Pişcolt « Nisipărie » — fosse n°1/1975; 5 fosse n° 4/1974.

Fig. 4. 1—4 Valea lui Mihai « Groapa cu lut »; 5—8 Foieni « Moara » — petit dépôt de bronze ou sépulture (?).

Fig. 5. 1 Foieni « Moara »; 2 Foieni « Lutărie »; 3—4 Sanislău « Păşune » — tombe, incinération en urne; 5—7 Supuru de Jos « Dealul Sentiului ».

Fig. 6. Pişcolt « Nisipărie ». 1,3—10 couche de culture; 2 fosse n° 5/1974.

Fig. 7. Pişcolt « Nisipărie ». 1—11 couche de culture.

Fig. 8. Pişcolt « Nisipărie ». 1—4 couche de culture; 5—10 fosse n° 1/1974.

Fig. 9. Pişcolt « Nisipărie ». 1—9 fosse n°1/1974.

Fig. 10. Pişcolt « Nisipărie ». 1,4 fosse n° 2/1974; 2, 3, 5, fosse n° 3/1974.; 6—7 fosse n°1/1975; 8 fosse n° 4/1974.

Fig. 11. Pişcolt « Nisipărie ». 1, 2, 4, 5 fosse n° 4/1974; 3 fosse n° 1/1974; Căpleni. 6—7 dépôt de bronze.

Fig. 12. Căpleni. 1—4 dépôt de bronze.